

УДК 332.133.6

Ресурсне забезпечення розвитку кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі регіону

Гоблик В.В.

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри менеджменту та управління економічними процесами
Мукачівського державного університету

Щербан Т.Д.

доктор психологічних наук, професор,
Мукачівський державний університет

Добош С.Ю.

старший викладач кафедри педагогіки,
музичної освіти і виконавського мистецтва
Мукачівського державного університету

Статтю присвячено дослідженню ресурсного потенціалу в туристично-рекреаційній сфері Карпатського регіону, зокрема Закарпатської області. Здійснено аналіз впливу кластеру на соціально-економічний розвиток регіону. Визначено систему наявних та можливих ресурсів туристичного кластера та проаналізовано можливості їх використання. До ключових ресурсів ми відносимо туристично-рекреаційні ресурси регіону, а також допоміжні ресурси, які забезпечуватимуть ефективну діяльність туристичного кластера: інформаційні, маркетингові, інноваційні, фінансові, людські (кадрові), природно-кліматичні, адміністративні/законодавчі, інституціональні, туристично-рекреаційні.

Ключові слова: туристичний кластер, ресурси, економічне зростання, інвестиції, інфраструктура.

Гоблик В.В., Щербан Т.Д., Добош С.Ю. РЕСУРСНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ РАЗВИТИЯ КЛАСТЕРОВ В РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТИЧЕСКОМ КОМПЛЕКСЕ РЕГИОНА

Статья посвящена исследованию ресурсного потенциала в туристско-рекреационной сфере Карпатского региона, в частности Закарпатской области. Проведен анализ влияния кластера на социально-экономическое развитие региона. Определена система имеющихся и возможных ресурсов туристического кластера и проанализированы возможности их использования. К ключевым ресурсам мы относим туристско-рекреационные ресурсы региона, а также вспомогательные ресурсы, которые будут обеспечивать эффективную деятельность туристического кластера: информационные, маркетинговые, инновационные, финансовые, человеческие (кадровые), природно-климатические, административные/законодательные, институциональные, туристско-рекреационные.

Ключевые слова: туристический кластер, ресурсы, экономический рост, инвестиции, инфраструктура.

Hoblyk V.V., Shcherban T.D., Dobosh S.Yu. THE RESOURCE SUPPORT OF THE CLUSTERS DEVELOPMENT IN RECREATIONAL AND TOURIST COMPLEX OF THE REGION

The article is devoted to the resource potential in tourism and recreation of Carpathian region, Transcarpathian oblast in particular. The analysis of the influence of clusters on socio-economic development of the region has been analysed. System of existing and potential tourism cluster resources have been defined as well as their possible usage have been analysed. To the key resources we refer the tourist and recreational resources of the region, and secondary resources needed for the effective operation of the tourism cluster are: informational, marketing, innovative, financial, human (personnel), natural and climatic, administrative/legislative, institutional, tourism and recreation.

Keywords: tourist cluster, resources, economic growth, investments, infrastructure.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним зі способів отримати конкурентні переваги на ринку, покращити привабливість територій для потенційних туристів є створення такого територіально-галузевого об'єднання, як туристичний кластер [1; 4]. Тенденції розвитку регіонів України, а також трансформаційні процеси, що відбуваються в національній економіці, свідчать, що ресурсне

забезпечення є основним чинником, що визначає цей процес. Поряд із туристично-рекреаційними ресурсами допоміжні види ресурсів (інтелектуальні, фінансові, трудові) починають відігравати вирішальну роль у формуванні та розвитку економіки держави та її регіонів. Саме тому надзвичайно актуальним є питання визначення ресурсного потенціалу регіону та пошуку шляхів його раціонального

використання, оскільки саме від цього залежить рівень соціально-економічного розвитку регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням досліджень особливостей розвитку туристичного комплексу, проблемам територіальної організації діяльності, оцінки ефективності інтегральних об'єднань присвячено численні праці провідних вітчизняних учених: О. Амоші, М. Вахович, М. Войнаренко, В. Гоблика, М. Долішнього, В. Кравців, О. Мельник, Н. Мікули, В. Мікловди, М. Пітюлича та ін., що свідчить про значний інтерес та перспективи кластерних утворень у туристичній сфері України. Проте питання ресурсного забезпечення туристично-рекреаційного кластеру потребує постійної уваги та подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є побудова системи ресурсів для забезпечення діяльності туристично-рекреаційного кластера та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення його ресурсного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ресурсне забезпечення перспективного розвитку кластерів у регіоні залежить від системи наявних та можливих ресурсів. До ключових ресурсів ми відносимо рекреаційно-туристичні ресурси регіону, а також допоміжні ресурси (людські, фінансові, інформаційні, маркетингові, природно-кліматичні, адміністративні, інституціональні, інноваційні), які забезпечуватимуть ефективну діяльність туристичного кластера (рис. 1).

Для ефективного розвитку кластерів слід проводити певну кластерну політику, яка б

була спрямована на довготривалий економічний ріст:

- виявлення вузьких місць у механізмі взаємодії бізнесу всередині кластера: дослідження руху потоків інновацій, капіталу, робочої сили;

- стимулювання інвестицій в якісну фахову підготовку кадрів, діяльність центрів інформаційної підтримки тощо;

- сприяння обміну ідеями, знаннями, ноу-хау в рамках кластера, що активізує притік нових ідей, появу інновацій;

- інвестиції в людський капітал як найбільш цінний ресурс туристичного кластеру, побудова нових соціальних зв'язків між учасниками кластера, соціальне партнерство у веденні спільної підприємницької діяльності;

- залучення нових компаній та фірм у діяльність кластера на правах аутсорсингу та субконтрактації як головних інструментів активізації взаємодії між учасниками.

Важливими ресурсами, що є визначальними у діяльності кластера, є **людські ресурси** (до них ми відносимо кваліфікований персонал).

Як свідчить міжнародний та вітчизняний досвід, праця спеціаліста у сфері туризму виходить за межі суто менеджерських дисциплін, охоплює не лише організаційно-управлінські та економічні питання. Фахівець із туризму має володіти соціальними, гуманітарними, культурологічними, історичними, правовими, естетичними, рекреаційними, екологічними, економічними та іншими аспектами знань, двома-трьома іноземними мовами, сучасними комп'ютерними інформаційними технологіями. Професіоналам туристської

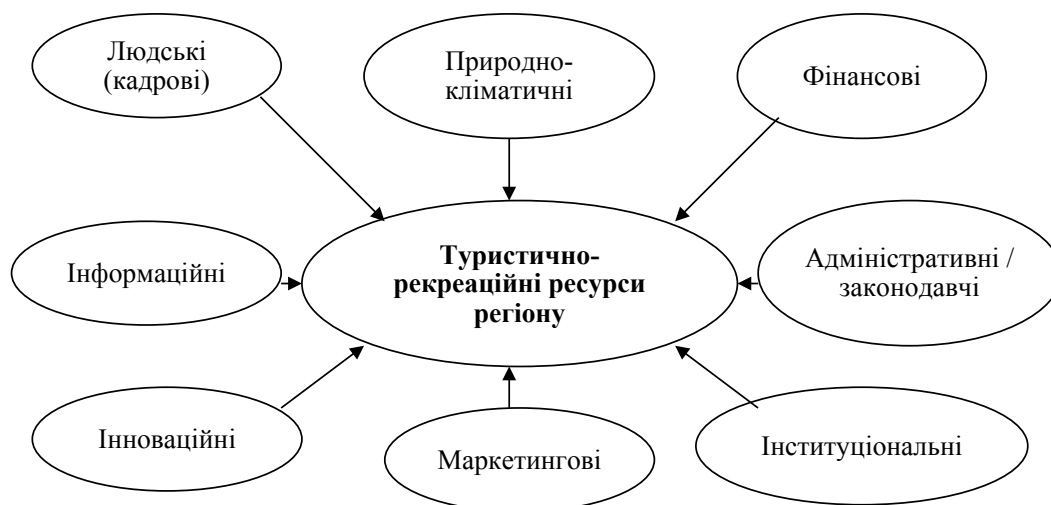

Рис. 1. Система ресурсів для забезпечення діяльності кластера

індустрії мають бути притаманні доброзичливість, знання психології, вміння самостійного туроперейтингу і надання різних видів туристських послуг, що передбачає ширший обсяг фундаментальних знань.

Важливим показником є забезпечення регіональної системи освіти кваліфікованими кадрами для рекреаційно-туристичного комплексу Закарпаття. Необхідно розвивати мережу навчальних закладів туристичного профілю, враховуючи зростаючий попит на туристичні послуги, сприяти можливості отримання фахової освіти та підвищення кваліфікації кадрів туристичного комплексу.

Наявність *інституціональних ресурсів* (норм та правил поведінки, традицій та звичаїв господарювання) є надзвичайно важливим для формування взаємовідносин між учасниками кластера. Сучасна інституційна база потребує вдосконалення в напрямі уніфікації та узгодженості єдиних правил гри учасників кластера, які є юридично різнорідними, але об'єднані за певними інтересами. Формування соціального партнерства між учасниками кластера зумовлює, насамперед, прозорі стосунки між ними, які б сприяли налагодженню взаємної довіри та розуміння необхідності кооперації. Нові умови праці вимагають підготовки менеджерів нового покоління, які були б здатні до спільного прийняття рішень, роботі в команді, сприйнятливі до змін та інновацій, комунікативні.

Адміністративні/законодавчі ресурси кластера полягають передусім у наявності владної участі в діяльності кластера. Багато науковців сходяться на думці, що участь держави у кластері повинна бути дотичною, базуватися на регулюванні та розподілу використання інших ресурсів. Якщо кластер сформований за принципом «зверху вниз», то його ресурсна підтримка здійснюється згори. Формування нормативно-правового поля полегшує регуляторну функцію держави та ставить певні рамки для діяльності підприємств. Саме за допомогою державного регулювання розвитку туризму можна вдосконалювати нормативно-правову базу, розвивати метод ліцензування, стандартизації та сертифікації сфері туризму та рекреації, здійснювати митне та податкове регулювання, реалізовувати цільове бюджетне фінансування програм розвитку туризму, створювати сприятливі умови для інвестування в туризм, збільшувати надходження в людський капітал, допомагати просуванню туристичних продуктів на внутрішній та світовий ринки, сприяти участі регі-

ону в міжнародних туристичних програмах, а також координувати діяльність та інвестиції державного та приватного секторів туризму.

Природно-кліматичні ресурси регіону. Найбільшим багатством Закарпатської області, яке формує основу її природно-ресурсного потенціалу, зокрема в контексті розвитку туризму та залучення у цю сферу господарського комплексу області іноземних інвесторів, є ліси, що займають понад 50% території Закарпаття. В Українських Карпатах збережені найбільші в Європі ділянки пралісів, а Карпатський біосферний заповідник належить до найбільших та найцікавіших об'єктів природно-заповідного фонду України [2]. Екосистеми заповідника віднесені до найцінніших на нашій планеті і з 1993 р. входять до міжнародної мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО. Крім того, на території області знаходяться Ужанський національний природний парк, який є невід'ємним складником єдиного у світі тристороннього польсько-словацько-українського міжнародного заповідника «Східні Карпати», що підтверджено сертифікатом МАБ ЮНЕСКО, а також Національний природний парк «Синевир». В області взято на облік понад 2 тис. видів флори, що відповідає 50% загальної чисельності видів України. Станом на 01.01.2011 у Закарпатській області налічується 454 об'єкти природно-заповідного фонду загальною площею 171 420,272 га, із них загальнодержавного значення – 34 об'єкти загальною площею 155 609,51 га, місцевого значення – 416 об'єктів загальною площею 15 810,762 га. Відсоток фактичної площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду до загальної площі області становить 13,4%. Закарпатська область відома як один із найпрестижніших куточків лікування та відпочинку людей, тут діє розвинута мережа санаторно-курортних комплексів, туристичних баз, унікальних мінеральних джерел і термальних вод. На території області розвідано 75 типів мінеральних вод із дебітом 3,3 тис. м³ на добу, які є унікальними та відповідають водам типу «Шаянська», «Єсентуки», «Боржомі» і за своїм хімічним складом та лікувальними властивостями не поступаються відомим водам Кавказу, Чехії, Польщі і Франції (38 із них занесені до Кадастру мінеральних вод України). Краса карпатської природи приваблює туристів та відпочиваючих у будь-яку пору року. Санаторії, будинки відпочинку і пансіонати області одночасно можуть приймати до 4 тис. відпочиваючих. Рекреаційні ресурси Закарпаття становлять 5,2% об'ємного і 5,1%

вартісного потенціалу природних ресурсів рекреації всієї України [3].

Маркетингові ресурси. Сучасна маркетингова стратегія просування туристичного продукту кластера на внутрішньому та міжнародному ринках дає можливість широко популяризувати визначні місця краю, дасть можливість видавати поліграфічну продукцію (путівники регіону тощо), забезпечуватиме проведення аналізу ринку, його сегментації, виявляти попит на туристичний продукт, формуватиме пропозицію, а також сприятиме організації та проведенню фестивалів, фольклорних свят, де поширюється інформація про туристичні можливості та пропозиції регіону. Пропонуємо для використання інструменти регіонального маркетингу для забезпечення позитивного іміджу краю та PR (промоції).

Інформаційні ресурси кластера забезпечують йому поширення достовірної інформації про діяльність кластера між його учасниками та зацікавленим особам. Діяльність інформаційного центру полягає в накопиченні та обробці інформації, видавництві поліграфічної продукції, яка містить інформацію про діяльність кластера, про туристичні та рекреаційні перспективи краю, розміщення інформації про Закарпаття в Інтернеті на сторінках, які мають високі рейтинги відвідування. Розвиток інформаційних ресурсів є також важливим у формуванні позитивного іміджу краю. Журналісти як ніхто інший багато можуть зробити для розширення туристичних можливостей

України, створення позитивного привабливого іміджу туристичних центрів та курортів нашої країни у світі.

Фінансові ресурси є ключовими в організації та діяльності туристичного кластера. Забезпечуються за рахунок інвестицій приватних інвесторів, дотацій та цільового фінансування з держбюджету, залучення грантів міжнародних туристичних організацій.

Інноваційні ресурси полягають у використанні нових інформаційних та інноваційних технологій із виробництва та надання туристичних та рекреаційних послуг, а також у нових засобах проникнення на нові ринки, нових методах просування туристичного продукту за межу кластера. Перспективним напрямом в їх підвищенні є активне залучення науки до досліджень розвитку туризму, фінансування наукових розробок та можливостей інноваційного маркетингу. Позитивним явищем є наявність інформації про діяльність турфірм, готелі та інші заклади в мережі Інтернет, використання систем онлайн-бронювання квитків, замовлення турів, купівля путівок тощо.

Висновки з цього дослідження. Аналіз та оцінка стану рекреаційно-туристичного комплексу Закарпаття крізь призму ресурсного забезпечення дав змогу зробити висновок про наявність великих потенційних резервів підвищення його ефективності за рахунок комплексного використання всіх наявних ресурсів та залученням нових.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гоблик В.В. Економічна суть кластерів та перспективи їх створення / В.В. Гоблик, Т.Д. Щербан, Вл.В. Гоблик // Науковий диспут: питання економіки та фінансів: збірник тез наукових робіт VIII Міжнародної науково-практичної конференції (Київ – Будапешт – Відень, 28 грудня 2016 р.). – Фінансово-економічна наукова рада, 2016. – С. 61–64.
2. Гоблик В.В. Ліси як туристичний ресурс: проблеми збереження, примноження та раціональне використання / В.В. Гоблик, Т.Д. Щербан // Международный научный журнал. – 2016. – Вып. 6. – Т. 3. – С. 118–119.
3. Гоблик В.В. Внешнеэкономические связи в трансграничных регионах: опыт Украины и стран Евросоюза : [монография] / В.В. Гоблик ; Мукачевский государственный университет. – М. : ЦСП и М, 2015. – 318 с.
4. Гоблик В.В. Формування транскордонних туристичних кластерів як пріоритетний напрям розвитку прикордонних регіонів України / В.В. Гоблик // Економічний форум. – 2015. – № 3. – С. 117–123.
5. Іртіщева І.О. Фактори та особливості екологічно сталого розвитку сільських територій в умовах глобальних викликів / І.О. Іртіщева, Т.В. Стройко, М.І. Стегней // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 1. – С. 316–322.
6. Стегней М.І. Інноваційні аспекти сталого розвитку сільських територій в умовах глобальних викликів / М.І. Стегней // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 1. – С. 297–304.